

ลักษณะและการใช้คำยืมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติ

สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง

чинภัทร หนูสง¹ และ วัฒนชัย หมื่นอิ่ง¹

¹ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเรศวร

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะและการใช้คำยืมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของคำยืมภาษาเขมรพบ 4 ลักษณะ ได้แก่ คำที่ยึดหัวต้นคำ และคำที่แผลงแล้ว คำที่ยึมเฉพาะคำที่แผลงแล้ว คำไทยที่ใช้รีดแผลงคำแบบเขมร และคำยืมภาษาเขมรที่ไม่สามารถแผลงได้ และการใช้คำยืมภาษาเขมร 3 ลักษณะ ได้แก่ การใช้เป็นคำสามัญทั่วไป การใช้เป็นคำในวรรณคดี และการใช้เป็นคำราชศัพท์ ซึ่งลักษณะของคำยืมภาษาเขมรและการใช้คำยืมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองได้แสดงถึงค่านิยมของกวีในสมัยก่อนที่นิยมนำคำเขมรมาใช้ในการประพันธ์เพื่อแสดงความรู้และความรุ่มรวยในภาษา นอกจากนี้การใช้คำยืมภาษาเขมรยังเป็นกลไกสำคัญในการแต่งคำประพันธ์ให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์และสร้างสรรค์วรรณคิพให้วรรณคดีเรื่องนี้มีความไฟแรงและสมที่จะเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์

คำสำคัญ: คำยืมภาษาเขมร, วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ, คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง

Characteristic and Use of Khmer Loan Words in Khamchan

Sansernphrakiat Somdetphraphutthachaoluang Prasartthong

Chinnapat Noosong¹ and Watanachai Monying¹

¹Faculty of Humanities, Naresuan University

Abstract

This research article aims to study characteristic and use of loanwords in Kamchan Sansernphrakiat Somdetphraphutthachaoluang Prasartthong. From the study, it is found that the characteristics of Khmer loanwords could be categorized into 4 ways: the terms borrowed from the beginning of the words and derived terms, the terms that borrowed only the derived words, Thai words using Khmer derivatives, and Khmer loanwords which could not be derived, and there are 3 ways of the use of Khmer loanwords found: the use as general terms, the use as words in literatures, and the use as royal words. The characteristic and use of loanwords in Kamchan Sansernphrakiat Somdetphraphutthachaoluang Prasartthong indicate the value of poets in former times which Khmer loanwords were popularly.

Keywords: Khmer Loan Words, Panegyric literature, Khamchan Sansernphrakiat Somdetphraphutthachaoluang Prasartthong

บทนำ

คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่แต่งขึ้นเพื่อสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์ปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา วรรณคดีเรื่องนี้แต่งโดยพระมหาราชาครู หรือพระมหาราชาครุเมหอร ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (กรมศิลปากร, 2543, น.3) เนื่องจากในต้นฉบับของสมุดไทยเล่มนี้มีข้อความบอกประวัติของหนังสือไว้ในปกนอกด้านหน้าว่า “พระสมุดสรรเสริญพระเกียรติ ครั้งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง พระมหาราชาครูเมหอรแต่งเป็นคำฉันท์ ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าลพบุรีย์เป็นพระมหาราชาครู พระบอโรหิต ๑”

คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ประกอบด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท์และภาพย์ 7 ชนิด ได้แก่ วสันตดิลกฉันท์ 14 กาพย์ฉบับ 16 อินทริเชียรฉันท์ 11 กาพย์สุรังคนางค์ 28 โถภูกฉันท์ 12 มาลินฉันท์ 15 และสัทธราฉันท์ 21 โดยกวีดำเนินเรื่องด้วยกาพย์ฉบับ 16 เป็นส่วนใหญ่ และใช้ฉันท์เมื่อเป็นตอนหรือเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ เท่านั้น (กรมศิลปากร, 2543, น. 36-45)

นับได้ว่าคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองเป็นวรรณคดีที่บันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีที่สำคัญ อาทิ พระราชพิธีplibศักราช พระราชพิธีอินทราภิเษก และพระราชพิธีออกสนาม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระราชกุณานุภาพยั่งเกรียงไกรของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ส่งผลให้บางพระราชพิธีได้รับการสืบทอดส่งต่อในรัชสมัยต่อ ๆ มา (กรมศิลปากร, 2543, น. 15-18)

นอกจากคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองจะเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่มีความคงทนด้วยภาษาและโครงสร้างที่เข้มแข็งแล้ว ยังเปี่ยมไปด้วยคุณค่าในด้านศิลปะการใช้ภาษาของกวีในด้านต่าง ๆ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้ฉันท์ลักษณ์ได้อย่างเหมาะสมสมสอดคล้องกับท่วงท่าของตัวละคร หรือการใช้ภาษาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ภาษาล้านนา ภาษาอีสาน ภาษาเหนือ ภาษาใต้ ฯลฯ ที่บ่งบอกถึงความรุ่มรวยในความรู้ทางภาษาของกวีได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือปรากฏคำยืมภาษาเขมรเป็นจำนวนมาก

สาเหตุที่ คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองปรากฏคำยืมที่มาจากการนำภาษาเขมรกลับคืนมา เมื่อมาจากการนำภาษาเขมรกลับคืนมาในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งราชวงศ์สุโขทัย เมื่อเขมรเข้ามายังเมืองไทย ต่อมาในรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง เมื่อทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ภาษาเขมรได้รับการใช้เป็นภาษาถิ่นที่แสดงถึงความเป็นผู้นำทางการเมือง การค้าขาย การการค้า การเมือง การศึกษา และวัฒนธรรม ที่สำคัญมาก หลังจากนั้น ภาษาเขมรได้รับการใช้ในราชสำนักอย่างแพร่หลาย จนกระทั่งถูกแทนที่โดยภาษาไทยในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัตนโกสินทร์ ที่ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ภาษาเขมรจึงลดลงในความสำคัญทางการเมือง แต่ก็ยังคงใช้ใน某些บริบท เช่น ศาสนา กฎหมาย แพทย์แผนไทย และวัฒนธรรมพื้นเมือง ที่มีลักษณะเฉพาะตัว ที่ไม่สามารถอธิบายได้โดยภาษาไทยเดียว ทำให้ภาษาเขมรเป็นภาษาที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทยอย่างมาก

อีกด้วย (กรมศิลปากร, 2543, น. 15-16) ด้วยเหตุนี้จึงมีการรับเอกสารจากและวัฒนธรรมของเชื้อเรเข้ามาในอยุธยาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะด้านวรรณคดีที่ได้มีการยึดคำ และการสร้างคำแบบเขมรมาใช้ด้วย

ลักษณะของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
ปราสาททองพบว่า บางคำเป็นการยืมเฉพาะรูป บางคำยืมเฉพาะเสียง บางคำยืมเพียงความหมาย บางคำยืม
ทั้งรูป เสียง และความหมาย และบางคำเกิดจากการเปลี่ยนแปลงคำไทยโดยใช้วิธีแบบเขมร ซึ่งแสดงให้เห็นถึง¹
ลักษณะของคำยืมภาษาเขมรในสมัยอยุธยา ฉะนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาลักษณะและการใช้คำยืมภาษาเขมรใน
คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ด้วยการใช้แนวคิดเรื่องคำยืม การยืมภาษา
และการเปลี่ยนแปลงของภาษา เป็นกรอบแนวคิดสำหรับพิจารณา

พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2557, น. 272) ได้อธิบายความหมายของ คำยืม ว่าเป็นคำศัพท์ที่ไม่ได้มีอยู่เดิมในภาษา แต่เป็นคำศัพท์ใหม่ที่นำเข้ามาจากภาษาอื่นด้วยความจำเป็น เนื่องจากขาดคำที่จะใช้แสดงความคิดใหม่ ๆ หรือเนื่องจากนิยมคำในภาษาอื่น ๆ ทั้งที่มีคำใช้อยู่แล้วภาษาของตน คำยืมอาจแบ่งได้เป็นชนิดต่าง ๆ ดังนี้คือ คำยืมแบบทับศัพท์ คำยืมแบบผสม คำยืมแบบแปลง และคำยืมแบบแปล ซึ่งคำยืมที่ภาษาผู้ยืมรับมาจากภาษาผู้ให้ยืมถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ การยืมภาษา (language borrowing) หมายถึง การที่ภาษาหนึ่งรับเอารูปหรือลักษณะบางประการในอีกภาษาหนึ่งเข้ามาใช้ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ การยืมเสียง (phonological borrowing) การยืมไวยากรณ์ (grammatical borrowing) การยืมศัพท์ (lexical borrowing) และการยืมความหมาย (semantic borrowing) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2557, น. 237-238) เมื่อมีการยืมภาษาเข้ามากากขึ้นก็จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงภาษา (language change) ที่หมายถึง การที่รูปหรือลักษณะในภาษามีความแตกต่างไปจากเดิม เมื่อเวลาผ่านไปการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากธรรมชาติของภาษาเอง หรืออาจเกิดเนื่องจากการสัมผัสถกภาษาอื่น การเปลี่ยนแปลงภาษาสามารถเกิดกับส่วนใดของภาษา ก็ได้ซึ่งมีทั้งสิ้น 5 ประเภท คือ การเปลี่ยนแปลงทางระบบเสียงหรือการกล้ายเสียง การเปลี่ยนแปลงทางศัพท์ การเปลี่ยนแปลงทางระบบหน่วยคำ การเปลี่ยนแปลงทางวากยสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงทางความหมายหรือการกล้ายความหมาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2557, น. 238) ซึ่งสามารถนิยามได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดขึ้นในคำนั้นที่สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่ามีการนำคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง มาศึกษาในแบบมุ่งต่าง ๆ ได้แก่ เสาร์ณิต วิภาวน (2530) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมย่อพระเกียรติ ได้มีการกล่าวถึงและจัดคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ไว้ในวรรณคดีย่อพระเกียรติของไทย และ รัวชัย ดุลยสุจริต (2557) ได้เขียนบทความเรื่องข้อลังกetcบ้างประการเกี่ยวกับคำยิมภาษาล้านสกุตในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ซึ่งงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องนี้ไม่ได้มีการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคำยิมภาษาเขมรในภาษาไทย อีกทั้ง ในงานวิจัยของ บัญญัติ สาลี (2553) เรื่องคำยิมภาษาเขมรในภาษาไทย :

กรณีศึกษามหาติคำหลวง ยังได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า งานวิจัยเล่มนี้เน้นศึกษาคำยึดภาษาเขมรในมหาติคำหลวง และเน้นประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงคำและความหมายของคำยึดภาษาเขมร หากมีผู้สนใจศึกษาคำยึดภาษาเขมรในประเด็นดังกล่าว อาจนำแนวคิดดังกล่าวที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ไปศึกษาในجاรก วรรณคดีสมัยอยุธยา และงานเขียนอื่น ๆ ที่อยู่ในสมัยเดียวกัน อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวรรณคดีไทยมากยิ่งขึ้น

ดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยเห็นว่า ลักษณะของคำยึดภาษาเขมร และการใช้คำยึดภาษาเขมรเป็นเรื่องที่สำคัญและมีประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณคดีไทยโบราณเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาคำยึดภาษาเขมร ในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองที่ยังไม่มีผู้ใดศึกษา งานวิจัยนี้นักจากจะสร้างองค์ความรู้และทราบประโยชน์ของการยึดคำภาษาเขมรมาใช้ในการสร้างสรรค์วรรณคดีไทยแล้ว ยังทำให้เข้าใจความหมายของคำยึดภาษาเขมรที่ใช้ในวรรณคดีไทยสมัยนั้นและเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนไทยในสมัยอยุธยาได้เป็นอย่างดี

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะคำยึดภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง
2. เพื่อศึกษาการใช้คำยึดภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ทำให้ทราบลักษณะและการใช้คำยึดภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ซึ่งเป็นวรรณคดีสมัยอยุธยา นอกจากทำให้ทราบถึงความหมายของคำศัพท์ซึ่งมีที่มาจากการใช้ภาษาเขมรแล้ว ยังช่วยให้ผู้ศึกษาวรรณคดีเข้าใจความหมายที่กว้างต้องการสื่อมากยิ่งขึ้น และทราบวัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนไทยในสมัยอยุธยาผ่านวรรณคดีอันเป็นภพะสะท้อนสังคมในสมัยนั้น

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยจะศึกษาคำยึดภาษาเขมรที่ปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง จากฉบับของกรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก พ.ศ. 2543 (กรมศิลปากร, 2543)

กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ศึกษา คือ แนวคิดเรื่องคำยึดภาษาเขมรในภาษาไทย จาก หนังสืออุเทศภาษาไทย ชุด บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2 คำ การสร้างคำและการยึดคำ ของ สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (สถาบันภาษาไทย, 2549, น. 204-224) และแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงของภาษาและการยึดภาษา (ดุษฎีพร ชำนิโรคานต์, 2526,

น. 12-72) ทั้งนี้เพื่อให้มีความเหมาะสมสมสอดคล้องกับตัวข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้ประมวลกรอบแนวคิดเพื่อใช้ศึกษาวิเคราะห์ คำยึมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ดังนี้

1. ลักษณะของคำยึมภาษาเขมร มีดังต่อไปนี้ 1.1 คำที่ยึมทั้งต้นคำและคำที่แผลงแล้ว 1.2 คำที่ยึมเฉพาะคำที่แผลงแล้ว 1.3 คำไทยที่ใช้วิธีแผลงคำแบบเขมร และ 1.4 คำยึมภาษาเขมรที่ไม่สามารถแผลงได้
2. การใช้คำยึมภาษาเขมรในภาษาไทย มีดังต่อไปนี้ 2.1 ใช้เป็นคำสามัญทั่วไป 2.2 ใช้เป็นคำในวรรณคดี และ 2.3 ใช้เป็นคำราชศัพท์

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การคัดเลือกคำยึมภาษาเขมรที่ปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองมาจาก การตรวจสอบที่มาของคำศัพท์จาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2556 และพจนานุกรมเขมรฉบับพุทธศาสนาบัณฑิตย์ จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512

2. คำยึมภาษาเขมร และคำต้นทางภาษาเขมร ผู้วิจัยจะถ่ายทอดเสียงด้วยระบบของ กារูจนา นาคสกุล (2548, น. (1)-(32)) เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคำยึมภาษาเขมรและคำศัพท์เขมรต้นทางได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ความหมายของคำยึมภาษาเขมร ผู้วิจัยจะอ้างอิงจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 พิมพ์ครั้งที่ 2 (2556) พจนานุกรมวรรณคดีไทย สมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2544) และพจนานุกรมวรรณคดีไทย สมัยอยุธยา อนิรุทธคำฉันท์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2550) ส่วนความหมายของคำภาษาเขมรผู้วิจัยจะประมวลจากพจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุมานราชธน เล่ม 1-5 (2517-2528) พจนานุกรมภาษาเขมร-ไทย โดย ดวงเดือน รุ่งแสงจันทร์ (2516) พจนานุกรมไทย-เขมร รวบรวมโดย กារูจนา นาคสกุล (2548) และพจนานุกรมเขมรฉบับพุทธศาสนาบัณฑิตย์ (ចំណាតម្រូវការ ង្ហាយរបស់ពុទ្ធសាសនបញ្ជីក្រឹត្យ) จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512 ทั้งนี้ความหมายที่นำเสนอ ผู้วิจัยจะนำเสนอในเครื่องหมายอัญประกาศโดยไม่ระบุปีและเลขหน้าเพื่อให้สะดวกต่อการนำเสนอข้อมูล

4. การแสดงลักษณะหน่วยเสียงจะใช้เครื่องหมายสัญลักษณ์ ได้แก่ V แทน หน่วยเสียงสระ N แทน หน่วยเสียงพยัญชนะคุณสมบัติกอง-นาสิก ได้แก่ /m, n, ڭ , ڭ /

นิยามศัพท์เฉพาะ

คำฉันท์ฯ หมายถึง คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง

คำยึมภาษาเขมร หมายถึง คำยึมภาษาเขมรที่พบในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง

คำต้นทางภาษาเขมร หมายถึง คำภาษาเขมรที่เป็นต้นคำและความหมายของคำยึมภาษาเขมรในภาษาไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ศึกษาและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง

1.2 ศึกษาและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำยึมภาษาเขมรในภาษาไทย

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ศึกษาคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองอย่างละเอียด และคัดเลือกคำที่สันนิษฐานว่าจะเป็นคำที่ยึมมาจากภาษาเขมร

2.2 รวบรวมคำที่สันนิษฐานและตรวจสอบรูปคำและความหมายจาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 พิมพ์ครั้งที่ 2 (2556) พจนานุกรมเขมรฉบับพุทธศาสนาบัณฑิตย์ จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512

2.3 วิเคราะห์ลักษณะของคำยึมภาษาเขมร และการใช้คำยึมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง

3. ขั้นสรุปและอภิปรายผลการศึกษา

นำเสนอผลการสรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

เมื่อผู้วิจัยศึกษาคำยึมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองพบว่ามีคำยึมภาษาเขมรเป็นจำนวนทั้งสิ้น 287 คำ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ ลักษณะของคำยึมภาษาเขมร และการใช้คำยึมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของคำยึมภาษาเขมร

จากการวิเคราะห์คำยึมภาษาเขมรที่พบในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงคำที่ยึมมาเพื่อให้เข้ากับระบบคำในภาษาไทย แม้ว่าประเทศไทยและเขมรจะมีภูมิประเทศใกล้ชิดกัน แต่ภาษาไทยและภาษาเขมรเป็นภาษาต่างตระกูลกัน ภาษาไทยอยู่ในตระกูลไทย-กะได ซึ่งเป็นคำโดยดั้งเดิม ส่วนภาษาเขมรออยู่ในตระกูลมอย-เขมร มีลักษณะเป็นคำติดต่อ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนลักษณะบางประการเพื่อให้สามารถนำคำเข้ามาใช้ได ซึ่งคำยึมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองมี 4 ลักษณะ คือ คำที่ยึมหั้งต้นคำและคำที่ແลงแล้ว คำที่ยึมเฉพาะต้นคำ คำไทยที่ใช้รีແลงคำแบบเขมร และคำยึมภาษาเขมรที่ไม่สามารถແลงได

1.1 คำที่ยึดหัวต้นคำและคำที่แผลงแล้ว

คำลักษณะนี้พบทั้งสิ้น 24 คำ หรือ 12 คู่คำ ซึ่งการแผลงคำจะเป็นการเพิ่มหน่วยเสียง /-am-/ หรือ /-amk-/ ระหว่างพยัญชนะต้นกับสระหรือระหว่างพยัญชนะต้นควบ คำที่เพิ่มหน่วยเสียง /-am-/ /-amk-/ หรือการแผลงคำจะมีจำนวนพยางค์เพิ่มขึ้นจากเดิม นอกจากนี้ยังทำให้ชนิดหรือความหมายของคำเพิ่มขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย แต่ในภาษาไทยมักยึดหัวต้นคำและคำที่แผลงแล้วโดยที่ไม่เปลี่ยนแปลงชนิดหรือความหมายของคำ ซึ่งคำแผลงจะใช้เพื่อให้เกิดความไฟแรง เพิ่มสัมผัสในคำประพันธ์ และเพิ่มน้ำหนักพยางค์ของคำ ดังตัวอย่างคำ เช่น

ตารางที่ 1 คำยึดหัวต้นคำและคำที่แผลงแล้ว

คำยึดและความหมายในภาษาไทย	คำต้นทางและความหมายในภาษาเขมร	คำยึดและความหมายในภาษาไทยที่แผลงแล้ว	คำต้นทางและความหมายในภาษาเขมรที่แผลงแล้ว
คัล /khan/ “ผ้า”	កាល់ /koəl/ “ผ้า”	คำนัล /khamnan/ “ผ้าเจ้านาย”	កំនាល់ /kumnoəl/ “ที่สำหรับผ้าเจ้านาย”
สรวล /sruəl/ “หัวเราะ”	ស្រួល /srnəl/ “สนุก, สน้าย”	สำรวล /səmruan/ “หัวเราะ, รื่นเริง”	សំប្បូល /sɔ mruəl/ “ทำให้สัծดวกขึ้น, การหัวเราะ”
อาຍ /ə uay/ “ให้”	ឱយ /ə aoy/ “ให้”	อำนวย /ə amnuay/ “ให้”	អំណោយ /ə a mnaoy/ “การให้, สิ่งที่ให้”
ทูล /thuun/ “บอก, กล่าว”	ទូល /tuul/ “ทูล, บอก”	ทำนุล /thamknun/ “บอก, กล่าว”	ទីនូល /tumknul/ “การบอก, เนื้อความที่บอก”
ตรา /traa/ “สัญลักษณ์ที่กำหนดไว้”	ត្រា /traa/ “ตรา, หมายไว้”	ตำรา /tamraa/ “แบบแผนที่กำหนดไว้ด้วยหลักวิชา”	តាម្រា /ta mraa/ “ตำรา”

จากตัวอย่างคำในตารางจะเห็นได้ว่าความหมายของคำยึดหัวต้นทางและความหมายของคำที่แผลงภาษาเขมรที่ยึดมานั้นมีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งแตกต่างจากความหมายต้นทางภาษาเขมร คำภาษาเขมรที่ไม่แผลงโดยมากจะเป็นกริยา แต่เมื่อแผลงคำแล้วมักเป็นคำนาม การยึดคำแผลงมาใช้ในคำประพันธ์จะช่วยให้จำนวนคำหรือพยางค์ครบทั่วถ้วนตรงตามลักษณะของลักษณ์และช่วยเพิ่มสัมผัสในคำประพันธ์ให้มีความไฟแรงมากขึ้น เช่น

១ នៅនៃរារាំង

ឡាតាំងមួយ

នក្ខុក្រោម

(กรมศิลปากร, 2543, น. 112)

จากบทตัวอย่างข้างต้นเป็นคำประพันธ์นิodicaphy ฉบับ 16 ลักษณะของลักษณ์คือ วรรณราก 6 คำ วรรณที่สอง 4 คำ และวรรณสุดท้าย 6 คำ โดยคำสุดท้ายของวรรณแรกต้องสัมผัสนับคำสุดท้ายของ

วรรคที่ 2 ดังนี้ การที่กว่าใช้ “คำนั้น” ซึ่งเป็นคำແພลงແທນคำว่า “คัล” จึงทำให้จำนวนคำในวรรคแรกครบคำ หรือพยางค์และสัมผัสกับ “ธรรม” คำประพันธ์นี้จึงจะถูกต้องตรงตามฉันทลักษณ์

1.2 คำที่ยึดเฉพาะคำที่ແພลงแล้ว

คำลักษณะนี้พบทั้งสิ้น 7 คำ ซึ่งคำແພลงที่ยึดมักมีความหมายเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยที่ชนิดของคำมักเป็นคำกริยา แต่ในภาษาเขมรคำที่ແພลงมักเปลี่ยนแปลงชนิดเป็นคำนาม โดยคำແພลงภาษาเขมรมักเติมหน่วยเสียง /-VN(N)-/ ระหว่างพยัญชนะต้นกับสะหรือระหว่างพยัญชนะต้นควบ คำจึงมี 2 พยางค์ ส่วนในภาษาไทยคำແພลงมักแทรกด้วยหน่วยเสียง /-am-/ หรือ /-amka-/ ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 2 คำยึดเฉพาะเขมรที่ยึดเฉพาะคำที่ແພลงแล้ว

คำยึดและความหมายในภาษาไทย	คำต้นทางและความหมายในภาษาเขมร
จำเริญ /camrəθən/ “เดิบโต, อกงาม, มากขึ้น”	ចោរីន /ca mraəθən/ “ทำให้เจริญขึ้น, มากขึ้น”
จำเลย /camləθəy/ “ผู้ถูกท่อง, เคลีย, ตอบ”	ចាសីយ /ca mləθəy/ “คำตอบ”
ชำนิ /chamni?/ “ชี่, พาหนะ”	ចំនិះ /cumnih/ “พาหนะ”
สำราญ /səmraan/ “สุขสบาย”	សម្រាយ /sa mraal/ “ทำให้เบalg, ปลดปล่อย”

จากตัวอย่างคำจะสังเกตได้ว่า คำແພลงที่ยึดมักมีความหมายที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากความหมายของคำส่วนมากจะคล้ายคลึงกับคำเขมรที่ยังไม่ได้ແພลง แต่การยึดคำແພลงมาจะช่วยให้จำนวนคำหรือพยางค์ของคำประพันธ์ครบถ้วนตามฉันทลักษณ์และช่วยเพิ่มสัมผัสของคำประพันธ์ให้มีความไพเราะมากขึ้น เช่น

◎ ពកເខាមើងវងគល់នា

គុករីយនាកាថា

ชำนิขำណាយទាយឱ្យ

(กรมศิลปากร, 2543, น. 113)

จากบทตัวอย่างข้างต้นเป็นคำประพันธ์ชนิดภาพย่อ 16 ลักษณะของฉันทลักษณ์คือ วรรคแรก 6 คำ วรรคที่สอง 4 คำ และวรรคสุดท้าย 6 คำ โดยคำสุดท้ายของวรรคแรกต้องสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่สอง และคำสุดท้ายของวรรคสุดท้ายต้องสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคแรกในบทตัดไป ลักษณะที่เห็นได้ชัดจากตัวหนึ่นคือ การที่กว่าใช้ “ชำนิ” (คำต้นทางก่อนແພลงคือ ឆិះ /cih/) ซึ่งเป็นคำແພลงใช้กับการข้าเสียง / ា / กับคำว่า ชำนาญ และเพิ่มเสียงสัมผัสพยัญชนะ /n/ ใน /-ni/ กับ /-ណាយ/ นอกจากทำให้จำนวนคำในวรรคแรกครบหรือพยางค์แล้ว คำประพันธ์นี้ยังมีความไพเราะจากการเล่นเสียงอีกด้วย

1.3 คำไทยที่ใช้กับคำแบบเขมร

คำลักษณะนี้พบทั้งสิ้น 12 คำ เมื่อผู้จัดตรวจสอบที่มาของคำพบว่า พจนานุกรมไม่ได้ระบุที่มาของคำแต่ระบุว่าແພลงมาจากต้นคำใด อีกทั้งเมื่อตรวจสอบจากพจนานุกรมเขมรพบว่า คำที่ແພลงแล้วบาง

คำระบุที่มาว่าเป็นคำไทย แต่บางคำก็ไม่ปรากฏในพจนานุกรม อวย่างไรก็ตามเมื่อเรารับคำยืมภาษาเขมรมาแล้ว ก็เป็นไปได้ว่าเราอาจยึดไวยากรณ์แบบเขมรหรือวิธีการแปลงคำเพื่อนำมาใช้ในคำไทยได้ ดังตัวอย่างคำต่อไปนี้

ตารางที่ 3 คำไทยที่ใช้วิธีแปลงคำแบบเขมร

ต้นคำไทยที่ยังไม่ได้แปลง	คำไทยที่แปลงแล้ว
เทียบ /thiâp/ “เอามาใกล้ชิด, ติดกัน”	ทำเนียบ /thamniâp/ “เทียบ, เปรียบ, การลำดับตำแหน่ง, ที่พักข้าราชการชั้นผู้ใหญ่”
ทาย /thaay/ “บอกเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในเบื้องหน้า, ถาม”	ทนาย /thamnaay/ “บอกเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในเบื้องหน้า”
ตริ /tri?/ “คิด, ไตรตรอง”	คำริ /damri?/ “คิด, ไตรตรอง”
พัก /phak/ “หยุดชั่วคราว, อาศัยชั่วคราว”	พักนัก /phamnak/ “พัก, อาศัยอยู่”

จากตารางจึงสรุปได้ว่า คำไทยที่ใช้วิธีการแปลงแบบเขมรมีหลักการเดียวกันคือ การเติมหน่วยเสียง /-am-/ หรือ /-amka-/ เข้าไประหว่างคำ และสังเกตได้ว่าความหมายระหว่างต้นคำและคำแปลงไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการแปลงคำแบบเขมรจึงน่าจะมีเหตุผลคล้ายคลึงกับข้อ 1.1 และ 1.2 คือใช้วิธีการแปลงคำเพื่อให้เกิดความไฟแรงในแข็งของวรรณศิลป์และมีคำหรือพยางค์ครบถ้วนถูกต้องตามฉบับหลักชน์ของคำประพันธ์ เช่น

๑ ช้ำข้อยขอុន្យ ແຄลงຄວាយាំងុន្យ ហោរីយបេរាល
ខែចោចុមនី ឬ ឬវិំករាង ឬឯបុរពិុទ្ធន ិុមពៅទេល់

(กรมศิลปากร, 2543, น. 95)

จากตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นเป็นคำประพันธ์ชนิดภาษาญี่ปุ่น จำนวนค 28 ลักษณะของฉันหลักชน์คือ มี 7 วรรค วรรคละ 4 คำ โดยคำสุดท้ายของวรรคแรกต้องส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่สอง ส่วนคำสุดท้ายของวรรคที่สาม ต้องส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ห้า และวรรคที่หก ลักษณะที่เห็นได้ชัดจากตัวบทคือ ประการแรกคือ ทำนำล เป็นคำที่แปลงมาจากญี่ปุ่น แต่เนื่องจากลักษณะของฉันหลักชน์ที่ต้องมี 4 คำ กวีจึงเลือกแปลง ญี่ปุ่น ทำนำล ทำให้มีจำนวนพยางค์เพิ่มมากขึ้นซึ่งจะครบจำนวนคำตามฉันหลักชน์ อีกประการคือ คำว่า ทูล ในวรรคแรกต้องส่งสัมผัสมายังคำว่า ทำนำล ในวรรคที่สอง หากไม่แปลงคำก็จะทำให้เสียง /ท/ ซ้ำกันซึ่งไม่เป็นที่นิยม แต่เมื่อแปลงด้วยการแทรก /-amka-/ ระหว่างคำก็จะทำให้เสียงในสัมผัสแตกต่างกันจึงถูกต้องตามฉันหลักชน์ ประการลัดมาก็คือคำว่า ทำเนียบ เป็นคำไทยที่แปลงคือคำว่า เทียบ การที่กวีใช้วิธีการแปลงคำนอกจากจะทำให้จำนวนคำครบถ้วนตามฉันหลักชน์แล้ว ยังทำให้เกิดการซ้ำเสียง /ทำ/ และเพิ่มเสียงพยัญชนะ /น/ ใน /-นำล/ กับ /-เนียบ/ อีกด้วย จึงทำให้บทประพันธ์มีความไฟแรงมากยิ่งขึ้น

1.4 คำยืมภาษาเขมรที่ไม่สามารถแปลงได้

คำในลักษณะนี้พบทั้งสิ้น 244 คำ ซึ่งถือว่ามีจำนวนมากที่สุดในลักษณะของคำยืมภาษาเขมร ทั้ง 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 คำยืมภาษาเขมรที่ไม่สามารถแปลง

คำยืมภาษาเขมร	คำภาษาเขมร
ชุม /chum/ “มารวมกัน, มีมาก”	ចុំ /cum/ “รวมกันเป็นกลุ่ม”
เชิง /chə ə ຖ/ “ฐานที่ตั้ง”	ជើង /ce ə ຖ/ “ทិត្យ, ហោ”
โปรด /proöt/ “กฎใจ, พอยใจ”	ព្រាស /praoh/ “กฎใจ, ច័យឡើ”
ขาด /khlaa/ “เสื่อ”	ខ្លា /khlaa/ “เสื่อ”
เบิก /baək/ “เปิด, ขอให้จ่าย, นำเข้าฝ่าย”	បើក /baə k/ “បើក, បើក”

จากตารางจะสังเกตได้ว่า คำยืมที่ไม่สามารถแปลงได้มักเป็นคำโดย ไม่พยางค์เดียว จึงทำให้ ง่ายต่อการยืมและนำมาใช้ในภาษาไทย เพราะลักษณะของคำมีความสอดคล้องกับระบบคำของไทยที่เป็นคำ โดย ดังนั้นคำยืมภาษาเขมรในลักษณะนี้จึงพบมากที่สุด

2. การใช้คำยืมภาษาเขมร

2.1 ใช้เป็นคำสามัญทั่วไป

การใช้คำยืมภาษาเขมรเป็นคำสามัญทั่วไป หมายความว่า คำยืมเหล่านี้เป็นคำที่พูดได้ใน ชีวิตประจำวันไม่ได้มีวัตถุประสงค์พิเศษหรือการใช้ที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งคนไทยมักคุ้นเคยกับคำเหล่านี้จนคิดว่า เป็นคำไทยแท้ (สถาบันภาษาไทย, 2549, น. 211) ซึ่งในคำนั้นพบทั้งสิ้น 254 คำ

ตารางที่ 5 คำยืมภาษาเขมรที่ใช้เป็นคำสามัญทั่วไป

คำยืมภาษาเขมร	คำภาษาเขมร
เบียด /biàt/ “แทรกหรือเสียด”	បៀក /biə t/ “បើកដោយគ្នា, បៀក”
ปราบ /praap/ “ทำให้راب, ทำให้อัญใจ不安”	ប្រាប /praap/ “បារាំង, បារាំង”
สงบ /saŋ op/ “ระงับ”	ស្វែប /sŋ a p/ “ស្វែប, ឃុំ, លាតិក”
สนูก /sanuk/ “รู้สึกเพลิดเพลิน, เบิกบานใจ”	ស្រួលកា /sraəl nok/ “ទីញាយ, ស្អាយ, ឬណែនាំ, ឬណែនាំ”
แสดง /sadə ឌ/ “ชี้แจง, อธิบาย, ทำให้ปรากฏ”	តែងចាន /sdaen/ “តែងចាន, ចិត្តចាន, ចិត្តចាន”

จากตารางแสดงให้เห็นว่า คำยืมภาษาเขมรเหล่านี้เป็นคำคุ้นชินและใช้โดยปกติทั่วไป อีกทั้ง ความหมายก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น

◎ เขมสุกหัวราชภรร្តประชา ยิ่งบูรพ์กระษัตรา^๑
บุราณราชแต่ป่าง

(กรมศิลปากร, 2543, น. 85)

จากตัวบทจะเห็นได้ว่า คำว่า “สนุก” ใช้ในความหมายว่าเรื่อง เบิกบาน มีความสุข ซึ่งซ้อน กับคำว่า เข้ม ที่หมายความว่า สุขสบาย คำว่า “สนุก” ยังคงใช้ในภาษาไทยปัจจุบันโดยทั่วไป แม้บางครั้ง อาจมีความหมายที่แคลบก่าว่าเดิมคือใช้กับการละเล่นหรือกิจกรรมที่สร้างความสุข เบิกบาน แต่บริบทของ ความหมายยังคงเดิมคือความเป็นสุข คำนี้มักใช้คู่กับ สนาน เป็นคำที่แสดงความเบิกบานรื่นเริงใจ

2.2 ใช้เป็นคำในวรรณคดี

การใช้คำยืมภาษาเขมรเป็นคำในวรรณคดี พบทั้งสิ้น 18 คำ ซึ่งคำในลักษณะนี้ค่อนข้างมี วัตถุประสงค์ในการใช้ที่เฉพาะ จึงพบได้ในภาษาเก่าหรือวรรณคดีเท่านั้น มักไม่ใช้ในเวลาปกติทั่วไป บางคำ อาจไม่คุ้นเคย หรืออาจต้องหาความหมายจากในพจนานุกรมเพื่อเสริมความเข้าใจ (สถาบันภาษาไทย, 2549, น. 214) ซึ่งคำยืมลักษณะนี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การตัดสินจากการระบุในพจนานุกรมไทยว่า (กลอน) หรือ (โบ) ซึ่ง จะทำให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น คำยืมภาษาเขมรที่ใช้ในวรรณคดีไทย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 คำยืมภาษาเขมรที่ใช้เป็นคำในวรรณคดี

คำยืมภาษาเขมร	คำภาษาเขมร
จrok /caroɔk/ “ทาง, ตroker”	ច្រក /crɑk/ “ทางเล็ก ๆ, ตroker”
ზრა /charaaw/ “ซอกผา, ห้วย”	ប្រារ /cr̥i w/ “ลីក”
ເຕីរិប /triàp/ “เที่ยบ”	ប្រព័ប /triθ p/ “เป็นแຄวเป็นណ៍វា”
ទរបុណ /traboom/ “ໂលມເត៉ា, กอด”	ប្រចោម /trɑ boom/ “កូដខោ”
ផ្លូ /phuu៥/ “ทาง”	ផ្លូ /phlouw/ “ทาง”

จากตารางแสดงให้เห็นว่าคำยืมในลักษณะนี้ในบางครั้งความหมายที่ใช้ในภาษาไทยอาจต่าง จากความหมายเดิม และมีการเปลี่ยนแปลงเสียงไปบ้าง คำเหล่านี้แม้จะมีคำไทยที่มีความหมายเหมือนกันก็ตามแต่กวีนิยมนิยมนำคำยืมภาษาเขมรมาใช้เพื่อให้เกิดการหลอกคำและแสดงความสามารถในการภาษาของตน อีกด้วย เช่น

◎ នងុយស្សរករម្យម្រួយនន្តុំ ព័កទ្វាគទីរិបជំនុទ
ភ្លាមាណកលាងអំពុទ្ធ

(กรมศิลปากร, 2543, น. 81)

จากตัวบทจะเห็นได้ว่า กวีใช้คำว่า “เตីរិប” แทนคำว่า เที่ยบ ในความหมายเดียวกัน คือ หมายความว่า ใบหน้าที่เทียบได้กับดวงตาของฟ้า สาเหตุที่กวีเลือกใช้คำว่า “เตីរិប” แทน เที่ยบ นอกจากจะแสดงความรู้ความสามารถในการหลอกคำแล้ว ยังเป็นการข้ามเสียงพยัญชนะ /تر/ ระหว่าง /-ترا/

กับ /เตรียบ/ อีกด้วย อันจะส่งผลให้คำประพันธ์มีความໄพเรามากขึ้น คำว่า “เตรียบก็มีได้นำมาใช้เป็นคำสามัญ ทั่วไปหากแต่เพบเฉพาะในวรรณคดีเท่านั้น”

2.3 ใช้เป็นคำราชาศัพท์

การใช้คำยืมภาษาเขมรเป็นคำราชาศัพท์ พบสิน 15 คำ คำยืมลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์ เนพะเจาะจงเช่นเดียวกับข้อ 2.2 คือยืมมาเพื่อใช้เป็นคำราชาศัพท์ หรือ ศัพท์สำหรับเจ้านาย เนื่องจากในภาษาไทยมีทำเนียบภาษา (register) หรือระดับขั้นในภาษา ดังนั้นการยืมคำจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยเพิ่มจำนวนคำ ในภาษาเพื่อมาใช้ให้ตรงตามระดับของชนชั้นในสังคมไทย ดังตัวอย่างคำต่อไปนี้

ตารางที่ 7 คำยืมภาษาเขมรที่ใช้เป็นคำราชาศัพท์

คำยืมภาษาเขมร	คำภาษาเขมร
เขนย /khaneøy/ “หมอน”	ខ្លឹយ /khnaø y/ “หมอน”
ดำรัส /damràt/ “พูด, คำพูด”	តាម្រាស /dám rrah/ “วาจาของกษัตริย์ที่พูดออกไป”
เสด็จ /sadèt/ “คำเรียกเจ้านาย, ไป”	ល្អដ /sdac/ “คำเรียกเจ้านาย, ไป, ใหญ่”
เสวย /sawøøy/ “กิน, ครอง, ได้รับ”	ស្វោយ /swaoy/ “กิน, ได้รับ”
บันทูร /banthuun/ “คำสั่ง, คำสั่งของพระมหากษัตริย์”	បន្ទូល /ba ntuul/ “คำพูด, การพูด”

จากตารางแสดงให้เห็นว่าคำยืมภาษาเขมรที่นำมาใช้เป็นคำราชาศัพท์มีความหมายเหมือนกับ ความหมายดั้นคำในภาษาเขมร เนื่องจากภาษาเขมรมีราชศัพท์ เช่นเดียวกับภาษาไทย ซึ่งคำราชาศัพท์ไทย บางคำก็เป็นคำราชาศัพท์ในภาษาเขมร แต่คำราชาศัพท์ไทยบางคำก็เป็นคำสามัญทั่วไปในภาษาเขมร เช่นคำว่า เขนย ที่เป็นคำสามัญใช้ทั่วไปในภาษาเขมรแต่นำมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ไทย ทั้งนี้คำราชาศัพท์ไทยมักต้อง เติมคำว่า พระ พระราชนคร ทรง พระบรม หรือ พระบรมราชน หน้าคำราชาศัพท์ก่อนเสมอเพื่อบอกลำดับศักดิ์ของ ผู้ที่ใช้ราชาศัพท์ด้วย อีกทั้งในวรรณคดีเรื่องนี้เป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระมหาภัชตริย์ดังนั้นจึงพบการใช้ คำราชาศัพท์หลายแห่ง เช่น

◎ គណនេយ្យពិនាន
បពិត្រសេច្ចិនិទ្ទា

(กรมศิลปากร, 2543, น. 90)

จากตัวอย่างบทประพันธ์จะเห็นได้ว่า มีการใช้ “เสด็จ” ในความหมายว่า “ไป” เนื่องจากบท ประพันธ์นี้กล่าวถึงพระราชกรณียกิจหรือพระราชกิจวัตรของ “บพิตร” หรือ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ดังนั้นจึงต้องใช้ราชาศัพท์อย่างเหมาะสม ซึ่งคำว่า “เสด็จ” เป็นคำยืมภาษาเขมร คำต้นทางภาษาเขมรที่ใช้คำนี้ เป็นราชศัพท์ แม้ในปัจจุบันคำนี้ก็ยังคงใช้เป็นราชศัพท์ในภาษาไทยเช่นเดียวกัน

ผลการศึกษาลักษณะของคำยืมภาษาเขมรและการใช้คำยืมภาษาเขมรในคำนั้นที่สรรเสริญ พระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8 สรุปผลลักษณะและการใช้คำยืมภาษาเขมร

คำยืมภาษาเขมร	จำนวนคำ	ร้อยละ
1. ลักษณะของคำยืมภาษาเขมร		
1.1 คำที่ยืมทั้งต้นคำและคำที่แผลงแล้ว	24	8.36
1.2 คำที่ยืมเฉพาะคำที่แผลงแล้ว	7	2.44
1.3 คำไทยที่ใช้วิธีแผลงคำแบบเขมร	12	4.18
1.4 คำยืมภาษาเขมรที่ไม่สามารถแผลงได้	244	85.02
รวม	287	100
2. การใช้คำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย		
2.1 ใช้เป็นคำนามญี่ปุ่น	254	88.50
2.2 ใช้เป็นคำในวรรณคดี	18	6.27
2.3 ใช้เป็นคำราชศัพท์	15	5.23
รวม	287	100

จากการแสดงให้เห็นว่า คำยืมภาษาเขมรในคำฉันท์ฯ ที่พบหักสิ้น 287 คำ พบร้อยละของคำยืมภาษาเขมร ดังนี้ คำยืมภาษาเขมรที่ไม่สามารถแผลงได้ พบมากที่สุด คือ 244 คำ คิดเป็นร้อยละ 85.02 คำ ที่ยืมทั้งต้นคำและคำที่แผลงแล้ว พบมากรองลงมา คือ 24 คำ คิดเป็นร้อยละ 8.36 ถัดมาคือคำไทยที่ใช้วิธีแผลงคำแบบเขมร พบ 12 คำ คิดเป็นร้อยละ 4.18 และคำที่ยืมเฉพาะคำที่แผลงแล้ว พbn้อยที่สุด คือ 7 คำ คิดเป็นร้อยละ 2.44 สาเหตุที่พบคำยืมภาษาเขมรที่ไม่สามารถแผลงได้มากที่สุดอาจเป็นเพราะคำยืมกลุ่มนี้ไม่เอื้อต่อการแผลงคำหรือคำนั้นเมื่อแผลงแล้วไม่ได้สร้างลักษณะพิเศษทางวรรณศิลป์ ตั้งนั้นกวีจึงไม่จำเป็นต้องนำคำมาแผลงหรือตัดแผลงเสมอไป ส่วนการใช้คำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย พบว่า การใช้เป็นคำนามญี่ปุ่น 254 คำ คิดเป็นร้อยละ 88.50 การใช้เป็นคำในวรรณคดี พบมากรองลงมา คือ 18 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.27 และ การใช้เป็นคำราชศัพท์ พbn้อยที่สุด คือ 15 คำ คิดเป็นร้อยละ 5.23 สาเหตุที่คำยืมภาษาเขมรที่ใช้เป็นคำนามญี่ปุ่น จำนวนมากอาจเป็นดังที่ ultz เรืองรักษ์ลิขิต (2547, น. 302) ได้กล่าวไว้ว่า คนไทยในสมัยนั้นมีความคุ้นเคยกับภาษาเขมร จึงนำคำยืมภาษาเขมรมาใช้ในแบบทุกวงศัพท์ แสดงให้เห็นว่าคนไทยในสมัยนั้นรู้จักคำและเข้าใจความหมายของคำในภาษาเขมรเป็นอย่างดี

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องลักษณะและการใช้คำยืมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ทำให้ทราบว่า การสร้างสรรค์วรรณคดีไทยมีองค์ประกอบหลายประการ และหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญคือการใช้คำ ซึ่งกว่าจะต้องเลือกสรรคำที่เปี่ยมด้วยความหมายและเหมาะสมกับวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ เพื่อแสดงถึงความรุ่มรวยในภาษาและสติปัญญาของกวี ในวรรณคดีเรื่องนี้พบคำยืมภาษา

เขมรทั้งสิ้นจำนวน 287 คำ แสดงให้เห็นว่าภาษาเขมรมีอิทธิพลการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย ซึ่งคำนั้นที่สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง พบลักษณะของคำยืมภาษาเขมรทั้งสิ้น 4 ลักษณะได้แก่ คำที่ยืมทั้งต้นคำและคำที่ແลงแล้ว คำที่ยืมเฉพาะคำที่ແลงแล้ว คำไทยที่ใช้วรรคແลงคำแบบเขมร และคำยืมภาษาเขมรที่ไม่สามารถແลงได้ และการนำคำยืมภาษาเขมรมาใช้ พบทั้งสิ้น 3 ประเภท ได้แก่ การใช้เป็นคำนำหน้าไปใช้เป็นคำในวรรณคดี และใช้เป็นคำราชาศัพท์

การใช้คำยืมภาษาเขมรในการแต่งคำนั้นที่สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างภาษาไทยและภาษาเขมรที่มีการติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จนเกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางภาษาซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังแสดงถึงค่านิยมของกวีในสมัยอยุธยาที่นิยมนำคำภาษาเขมรเข้ามาใช้ในการแต่งคำประพันธ์เพื่อแสดงถึงความรู้ความเชี่ยวชาญในภาษา ซึ่งสอดคล้องกับที่รเนศ เวศร์ภาดา (2540, น. 45) ได้กล่าวว่า การใช้คำเขมรเป็นค่านิยมหรือสนิยมทางวรรณศิลป์ของกวีในสมัยอยุธยา ซึ่งสะท้อนความเป็นประณีตทางภาษาของกวีในสมัยนั้น นอกจากนี้การเลือกใช้คำยืมที่มาจากการเขมรเป็นจำนวนมากอาจเป็นเพราะค่านิยมของคนไทยมักยกย่องภาษาเขมรว่าเป็นภาษาที่มีความศักดิ์สิทธิ์เหนือจากการใช้อักษรขอมไทยในการจารึกวรรณคดีพระพุทโศาสนานิยมก่อน อีกทั้งการนำคำยืมภาษาเขมรมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ย่อมแสดงให้เห็นว่าภาษาเขมรเป็นภาษาที่มีความสำคัญในทัศนคติของคนไทยดังนั้นวรรณคดีเรื่องนี้ซึ่งเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระมหาภกษาติริย์จึงนำคำยืมภาษาเขมรมาใช้เป็นจำนวนมาก

คำยืมภาษาเขมนับได้ว่าเป็นเครื่องมือในการแต่งคำนั้นที่สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ซึ่งเป็นวรรณคดีร้อยกรอง เนื่องจากคำยืมภาษาเขมรสามารถແลงคำได้ จึงทำให้จำนวนคำหรือพยางค์ครบถ้วนตรงตามฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ อีกทั้งยังสังเกตได้ว่าแม้คำยืมภาษาเขมรที่ใช้ในคำนั้นที่พบการແลงคำแต่บางครั้งกวียังคงใช้ความหมายตามต้นคำ แสดงให้เห็นว่าการແลงคำหรือการยึดคำແลงในภาษาเขมรไม่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืม ซึ่งจากการวิจัยพบว่าการยึดคำແลงในวรรณคดีเรื่องนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิณา ไชยพัฒน์ (2556) ที่ศึกษาเรื่องการยึดคำແลงภาษาเขมรที่ปรากฏในวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้นที่พบลักษณะการยึดคำແลง 3 ลักษณะคือ การยึดทั้งคำเดิมและคำແลง การยึดคำແลงแต่ไม่ปรากฏคำยืดเดิม และข้อแตกต่างที่ไม่พบในงานวิจัยนี้คือ การยึดคำเดิมแต่ไม่ปรากฏคำແลง ส่วนลักษณะของคำยืมภาษาเขมรที่พบเพิ่มเติมในการวิจัยครั้งนี้คือ การนำวิธีการແลงคำมาใช้กับคำภาษาไทยเพื่อให้คำเหล่านั้นตรงตามฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์

จากการศึกษาคำยืมภาษาเขมรในคำนั้นที่สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ซึ่งเป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นในสมัยอยุธยาพบว่าคำศัพท์ที่ใช้รูปคำที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกับรูปคำยืมภาษาเขมร ในปัจจุบันที่มีระบบการเขียนและวรรณยุกต์ที่ค่อนข้างแน่นอน ซึ่งแตกต่างจากคำยืมภาษาเขมรที่พบในวรรณคดีเรื่องนี้ ๆ เช่น สมุทรโขยคำนั้นที่แม้จะแต่งร่วมสมัยกันแต่พบร่วมกันคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏมีรูปคำที่คล้ายคลึงกับคำยืมภาษาเขมรในสมัยโบราณ ดังนั้นจึงสันนิษฐานได้ว่า คำนั้นที่สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จ

พระพุทธเจ้าหัวหลวงปราสาททองจึงน่าจะแต่งขึ้นในช่วงที่มีการวางระบบการศึกษาภาษาไทยเป็นอย่างดี (กรมศิลปากร, 2544, น. 3-7) หรืออาจจะแต่งขึ้นภายหลัง พ.ศ. 2215 ซึ่งเป็นช่วงหลังจากที่มีการแต่งหนังสือจินดามณีที่เป็นแบบเรียนเล่มแรกของไทยแล้ว

งานวิจัยเรื่องนี้นักจากจะช่วยให้ทราบลักษณะและการใช้คำยืมภาษาเขมรในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหัวหลวงปราสาททองแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นของการใช้คำยืมภาษาเขมรโดยเฉพาะการนำคำแปลงภาษาเขมรมาใช้เพื่อชี้เดียงพยัญชนะหรือสัมผัสใน และนำคำแปลงภาษาเขมรมาใช้เพื่อให้จำนวนคำครบตามฉันท์ลักษณ์ และเอื้อต่อการสัมผัสระหว่างบทหรือสัมผัสนอก รวมถึงวิธีการแสดงคำแบบเขมรยังส่งอิทธิพลต่อคำไทยในการแปลงคำเพื่อให้มีสัมผัสและจำนวนคำครบตามฉันท์ลักษณ์ ซึ่งถือเป็นกลวิธีที่สำคัญในการสร้างสรรค์วรรณคดีไทยอันเกิดจากความสามารถของกวี นอกจากนี้ยังเป็นการตรวจสอบรูปแบบและลักษณะของคำยืมภาษาเขมรจากงานวิจัยก่อนหน้าว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งผลจากการวิจัยทำให้ทราบว่าแม้ผู้แต่งและยุคสมัยของวรรณคดีจะแตกต่างกัน แต่ลักษณะของคำยืมภาษาเขมรก็ยังคงมีความคล้ายคลึงกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าการใช้คำยืมภาษาเขมรเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งของกวีในสมัยอยุธยา เพื่อเลือกสรรคำศัพท์ที่ส่งผลให้วรรณคดีมีความงดงามทั้งด้านความหมายและวรรณศิลป์ โดยเฉพาะในวรรณคดีเรื่อง “คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหัวหลวงปราสาททอง” เพื่อให้ควรค่ากับการเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระมหาภัชตริย์อย่างแท้จริง การศึกษาคำยืมภาษาเขมรยังถือเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาเนื่องจากองค์ความรู้ด้านไวยากรณ์กับการสร้างสรรค์วรรณคดีมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งภาษาเขมรและภาษาไทยก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การศึกษาคำยืมภาษาเขมรในวรรณคดีจึงอาจช่วยให้เข้าใจความคิดของกวีและความหมายที่กวีต้องการสื่อมาอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

วรรณคดีไทยโบราณหลายเรื่องมักพบคำยืมภาษาเขมรเป็นจำนวนมากซึ่งสามารถนับวรรณคดีเหล่านี้มาเปรียบเทียบลักษณะของคำยืมภาษาเขมรและจำนวนคำยืมภาษาเขมรที่พบว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละยุคสมัย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. (2543). คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหัวหลวงปราสาททอง. กรุงเทพฯ:

กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2544). จินดามณี. (พิมพ์ครั้งที่ 2.) กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

กาญจนานา นาคสกุล. (2502). คำฉันนิษฐานภาษาไทยที่มีมูลรากเป็นคำภาษาเขมร.

วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กาญจนานา นาคสกุล. (2548). พจนานุกรมไทย-เขมร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จตุพร โคงรอกนก. (2557). การศึกษาปรัชญาคำพูดและความหมายของคำยื้มภาษาเขมรในสมุทรโพธิคำฉันท์.

วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จตุพร โคงรอกนก. (2559). รูปคำยื้มภาษาเขมรในสมุทรโพธิคำฉันท์. darüberwissenschaft, 15(1), 149-176.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2547). วรรณคดีอยุธยาตอนต้น: ลักษณะร่วมและอิทธิพล. กรุงเทพฯ:

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดวงเดือน รุ่งแสงจันทร์. (2516). พจนานุกรมเขมร-ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดุษฎีพร ชำนาญโรคานต์. (2526). ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและภาษาไทยเบรียบเที่ยบ. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธเนศ เวศร์ภาดา. (2540). การใช้คำเขมรในมหากาพิศคำหลวง. ภาษาและวรรณคดีไทย, 14, 45-71.

ธรัชชัย ดุลยสุจริต. (2554). ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับคำยื้มภาษาสันสกฤต ในคำฉันท์สรรเสริญพระเกี้ยรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง. จุลสารสาสน์ไทย, 2(1), 176-208.

บรรจบ พันธุเมรา. (ม.ป.ป.). ภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บรรจบ พันธุเมรา. (2517). พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับพระยาอนุมานราชธน เล่ม 1. กรุงเทพฯ:
จงเจริญการพิมพ์

บรรจบ พันธุเมรา. (2521). พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับพระยาอนุมานราชธน เล่ม 2. กรุงเทพฯ:
รุ่งเรืองสาสนการพิมพ์.

บรรจบ พันธุเมรา. (2523). พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับพระยาอนุมานราชธน เล่ม 3. กรุงเทพฯ:
รุ่งเรืองสาสนการพิมพ์.

บรรจบ พันธุเมรา. (2525). พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับพระยาอนุมานราชธน เล่ม 4. กรุงเทพฯ:
รุ่งเรืองสาสนการพิมพ์.

บรรจบ พันธุเมรา. (2528). พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับพระยาอนุมานราชธน เล่ม 5. กรุงเทพฯ:
รุ่งเรืองสาสนการพิมพ์.

บัญญติ สาลี. (2533). คำยื้มภาษาเขมรในภาษาไทย : กรณีศึกษาภาษาติดคำหลวง.

วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้า.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ศานติ ภักดีคำ. (2549). พจนานุกรมคำยื้มภาษาเขมรในภาษาไทย: ฉบับทดลองครบรอบ 55 ปี

การสถาปนาความล้มเหลวทางการทูต-กัมพูชา. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชิ่ง.

สถาบันภาษาไทย. (2549). หนังสืออุทิศภาษาไทย ชุด บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2 (คำ การสร้างคำ และการยึดคำ). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สุวีณา ไชยพัฒน์. (2556). การยึดคำแปลงภาษาเขมรที่ปรากฏในวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น.

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เสาวนิต วิงวอน. (2530). การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอยุธยาเกียรติ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาต่างประเทศ

Jacob, M. Judith. (1974). *The Khmer Dictionary*. London: Oxford University Press.

ព្រៃនសាសនបណ្ឌិត. (1967). *របាយក្រាមខ្មែរ* (លោក: ពុម្ពប្រាជ 4). ស្តីពេជ្រ: ព្រៃនសាសនបណ្ឌិត.